

**Zsolnai Anikó – Kasik László
– Lesznyák Márta**

SZTE, Neveléstudományi Intézet – SZTE, Neveléstudományi Intézet – SZTE, JGYPK, Alkalmazott Egészségtudományi és Egészségfejlesztési Intézet

Az agresszív és a proszociális viselkedés alakulása óvodás korban

Egy olasz-magyar összehasonlító vizsgálat eredményei

Számos nemzetközi vizsgálat szerint a társadalmi-kulturális különbségek jelentős mértékben magyarázzák az egyes országok gyermekeinek társas viselkedésben megnyilvánuló különbségeit. Kutatásunkban olasz és magyar óvodások agresszív és proszociális viselkedését meghatározó készségeinek fejlettségét hasonlítottuk össze, feltételezve, hogy e néhány tanult szociális és érzelmi összetevő működésében is kimutathatók eltérések.

A társas viselkedés alakulásában szerepet játszó ingerek közül a szociális környezetből jövő hatások tekinthetők a legfontosabbaknak. A családi, iskolai, kortársi és számos más szocializációs színtér által közvetített és elvárt társas minták, szokások és szabályok az adott környezethez való optimális alkalmazkodást segítik elő (Bereczkei, 2003). A befolyásolás mindegyik színtér esetében kulturálisan meghatározott, a társadalom, a kultúra sajátos követelményeinek különböző mértékű leképezése és közvetítése által történik (Forgács, 1989; Erikson, 2002).

Ezen sajátos elvárások nagymértékben magyarázzák az eltérő kultúrához tartozó gyermekek viselkedésbeli különbségeit, amelyek egy része – a kultúrközi vizsgálatok eredményei alapján – már igen korán azonosítható. A tanulmányban bemutatott vizsgálat során olasz és magyar óvodás korú (40–70 hónapos) gyerekek proszociális és agresszív viselkedését meghatározó szociális és érzelmi készségeinek működési sajátosságait hasonlítottuk össze.

A kultúrközi vizsgálatok néhány eredménye

A kultúrközi vizsgálatok abból a feltételezésből indulnak ki, hogy a kultúrák egymástól különböznek, ezáltal jól elkülöníthetők. Mindez azt is jelenti, hogy rendelkezünk azazal a kulturális tudással és képességgel, amely alapján meg tudjuk különböztetni az egyes kultúrához tartozó egyéneket (Niedermüller, 1999).

Az egyik alapvető eltérés a társadalmak berendezkedésében érhető tetten. Bár Triandis (1989) dichotóm osztályozása – miszerint egy társadalom individualista vagy kollektivistá orientáltaságú – igen leegyszerűsített, mégis több kutatási eredmény jól értelmezhető e felosztás alapján. Az individualista társadalomban az egyéni célok és érdekek a meghatározóak, míg a kollektivistá hagyományokon alapuló társadalom az egyén céljait alacsonyabb rendűnek tekinti a kollektivitás és a konvenciók fenntartására irányuló cselekedetekkel szemben (Rózsa, Kő és Oláh, 2005). Ebből adódóan a szociális viselkedés alakulását meghatározó kulturális különbségek olyan specifikus szocializációs technikák elsajátítását és hatékony működtetését teszik szükségessé, amelyek segítségével lehetővé válik a kultúra adta érték-, szabály- és normarendszer elsajátítása (Bereczkei, 2003).

E különbség alapján eltérés tapasztalható az egyes társadalmak között nemcsak a más-ság, az uralkodó normáktól eltérő viselkedésformák megítélésében, hanem azok tolerálásában is. Hofstede (1979) úgy véli, azokban az országokban, ahol kevésbé tolerálják a megszokottól eltérő viselkedést, a szülőkre és a gyerekekre egyaránt nagyobb nyomás nehezedik, hogy elkerüljék az elfogadott normáktól különböző kommunikációs technikákat, viselkedési formákat és problémamegoldó stratégiákat.

A legtöbb nem verbális üzenet kultúrához kötött, és az adott kultúra még azokat a jelzéseket is módosítja, amelyek nagyon sok kultúrában jelen vannak. Például az európai szokásoktól eltérően a közel-keleti kultúrákban a személyközi távolságok sokkal kisebbek (Forgács, 1989), és hasonló kulturális különbségre utal Aiello és Jones (1971) is, akik iskolai játszótéren készített fényképek elemzése alapján megállapították, hogy az afro-amerikai gyerekek hajlamosak közelebb állni társaikhoz és a felnőttekhez, mint a más etnikai csoporthoz tartozó gyerekek.

Jelentős eltérést találtak a proszociális és az agresszív cselekedetek gyakorisága és intenzitása között is. Damon (1983) szerint azokban az országokban, ahol a gyermekek már igen korán részt vesznek a családi és a háztartási munkákban, hamarabb és nagyobb mértékben válnak empatikussá és több proszociális akciót kezdeményeznek, mint azoknak az országoknak a gyermekei, akiknek nem kell vagy jóval kevesebb alkalommal szükséges segíteniük szüleiknek. Azokban a kultúrákban, ahol hangsúlyozzák a fenyegetésre, a verbális és/vagy a fizikai bántalmazásra adott agresszív válasz fontosságát, illetve ahol azt nem szankcionálják oly módon, mint más társadalmakban, már kisgyermekkorban az agresszivitás nagyobb mértékét és gyakoribb előfordulását tapasztalták (Eibl-Eibesfeldt, 1989).

A korai társas viselkedés alakulásában szerepet játszó érzelmi megnyilvánulásokban (elsősorban az alapérzelmek kódolásában és kifejezésében) a kultúrközi kutatások eredményei (például Low, 1989; Nicholson, 1993) egyezést mutatnak. Az életkor előrehaladtával azonban a kulturálisan elfogadott normák alapján történő viselkedés hatékony kivitelezéséhez több olyan – a szocializációs folyamat során elsajátított – ismeret járul, amely differenciálttá teszi a különböző kultúrában élő egyének érzelmeinek kifejezését, a mások érzelmi állapotának megértését, valamint a pozitív és a negatív érzelmeik szabályozását (Cole és Tan, 2007).

Az agresszivitás és a proszocialitás alakulása óvodás korban

Agresszivitás

Az agresszió – a tudományos közösség által széles körben elfogadott etológiai és humánológiai vizsgálatok alapján – alapvető biológiai funkciót tölt be mind az állatok, mind az emberek életében, az emberi társas viselkedést meghatározó belső szabályozótényezők egyikének tekinthető (Csányi, 1994). Egyes formája, gyakorisága, megjelenési módja függ a tanult viselkedési mintáktól, ugyanakkor öröklött szabályozó mechanizmusaik minden esetben adottak (Csányi, 1999). Bár az agresszió értékelésében jelentős különbségek találhatók az egyes kultúrák, valamint a különböző társadalmi rétegek között, minősítése szinte minden esetben függ attól, milyen mértékű tudatosságot feltételeznek e viselkedésforma mögött (Vajda, 2001).

Az első – személy ellen irányuló – céltudatos agresszív megnyilvánulások másfél-kétéves kor körül azonosíthatók (Ranschburg, 1998). Az értelmi fejlődés, a fokozódó kíváncsiság és a differenciáltabb mozgás következményeként a gyerekek egyre gyakrabban szembesülnek a szociális szabályok és tilalmak rendszerével, ami számos frusztrációt, interperszonális kudarcot eredményez.

A természetes környezetben történő megfigyelések alapján (például Strayer, 1989; Watson és Peng, 1992; Palermi, Tenuta, Genta, Cowie, Almeida, Isidro, Lera és Orte-

ga, 1999) már a háromévesek körében megfigyelhetők az agresszivitás mind enyhébb (például lökdösődés, csipkedés), mind erőteljesebb (például verekedés tárgyakkal és tárgyak nélkül, a másik rugdosása) formái. Az iskolába lépésig fokozatosan nő a verbális agresszív megnyilvánulások (fenyegetés, kötekedés, sértegetés), a személyre irányuló, ellenséges akciók száma, illetve gyakrabban jelenik meg a másik bántalmazása abban az esetben, amikor a birtoktárgy nem forog kockán.

Az agresszív viselkedés nemi különbségei (*Fagot és Leinbach*, 1989; *Geen*, 1998; *Crick és Werner*, 1998; *Fiske*, 2006) – bár kultúránként kisebb-nagyobb eltéréseket mutatnak – motivációjukat illetően univerzálisnak tekinthetők. A lányok a harmadik életév-től gyakrabban alkalmaznak verbális agressziót, ami öt-hat éves korban főként kapcsolati agresszióként jelenik meg (elsősorban a baráti viszonyt és a másíknak a csoporthoz tartozását sérti). Ettől az életkortól kezdve a fiúknál a támadás inkább fizikai, aminek megjelenését nagymértékben a csoporton belüli dominanciahierarchia, illetve a játék feletti kontroll határozza meg. A férfi-női szerepek egyre pontosabb megértése az életkor előrehaladtával fokozatosan az agresszió kognitív kontroll alá kerülését eredményezi.

Proszocialitás

Proszociális viselkedésnek tekinthető minden olyan személyközi aktivitás, „amelyiknek az a szándéka, hogy mások javát szolgálja – mint például a segítségnyújtás, vigasztalás, megosztás, együttműködés, támogatás, védelem és aggódás” (*Schroeder, Penner, Dovidio és Piliavin*, 1995, idézi: *Fiske*, 2006, 416.).

Az agresszív viselkedéshez hasonlóan a proszocialitás szintén szándékvezérelt, és ugyancsak társadalmilag-kulturálisan meghatározott, hogy mi szolgálja a másik javát (*Fiske*, 2006). A proszociális viselkedés irányulhat a másíkra, ugyanakkor magára a segítőre, támogatóra is. A másíkra irányuló, altruista viselkedés olyan proszociális akciókat foglal magába, amelyek motívuma elsősorban a mások szükségleteinek figyelembevétele és kielégítése (*Piliavin és Chang*, 1990). Az altruista viselkedésben nem jelenik meg a segítségnyújtásért, vigasztalásért járó külső jutalom, ami azonban az önmagára irányuló proszociális viselkedésnek egyik központi indítéka (*Van Lange, De Bruin, Otten és Joireman*, 1997).

Eisenberg (1991) szerint a proszociális viselkedés egyik első jele a másíkkal való együttérzés megjelenése. Érzelmi fertőzésnek nevezi azt a jelenséget, amikor a csecsemők együtt sírással fejezik ki a másik érzelmi állapotával való együttérzést. A másodlagos érzelmek az óvodai évek alatt fokozatosan jelennek meg s teszik lehetővé az összetettebb társas viszonyok megértését és kialakítását (*Lamb*, 1993), melyek az én másíkhoz való viszonyának kifinomultabb formáit tükrözik (például vigasztalás, ha szomorú a másik; megérti, hogy fáj a társának, ha megütik; féltékeny, ha a társa mással játszik, s ő közben magányosnak érzi magát).

Fabes, Fultz, Eisenberg, May-Plumlee és Christopher (1989) szerint a háromévesek az érzelmek differenciálására még kevésbé képesek, egy-egy szituáció értékelésekor főként poláris kategóriákat alkalmaznak, ugyanakkor az öt-hat évesek 80 százaléka már a felnőttekkel közel azonos módon indokolja a különböző társas helyzetek célját és következményét, a cselekvésekkel szorosan összefüggő érzelmi viszonyulásokat.

A proszociális viselkedés nemek közötti különbségeinek vizsgálati eredményei (például *Rapp*, 2007) szerint az óvodai évek alatt a lányok a fiúknál nagyobb és egyre nagyobb empátiát mutatnak, többször és hosszabb ideig törődnek mások érzéseivel, nagyobb érzelmi támogatást, több segítséget nyújtanak kortársaiknak és a felnőtteknek.

Az összehasonlító vizsgálat jellemzői

2006-tól szegedi, óvodás korú gyermekek körében vizsgáljuk a proszociális és az agresszív viselkedést meghatározó szociális és érzelmi készségek működési, fejlődési sajátosságait. A longitudinális kutatás első évében elvégzett keresztmetszeti vizsgálat néhány eredményét (a magyar vizsgálat részletes bemutatását lásd: Zsolnai, Lesznyák és Kasik, 2007) összehasonlítottuk azzal az olasz vizsgálattal, amelyet 2004-ben végeztek római gyerekekkel (Pistorio, 2006).

Az összehasonlító vizsgálatban 104 magyar és 87 olasz óvodás korú gyermek vett részt. Az összehasonlíthatóság érdekében az eredeti magyar mintából (119 fő) csak a 40 hónapos vagy annál idősebb gyerekek eredményeit elemeztük, így az életkor alapján a két minta megegyezik (a gyerekek 40–70 hónaposak). A két vizsgálat megegyezik abban is, hogy mindkét kutatásban állami és magánóvodák, valamint az életkor alapján homogén és heterogén összetételű csoportok vettek részt. Tanulmányunkban azonban csak az életkori részminták alapján történő elemzések eredményeit mutatjuk be. A magyar és az olasz minta összetételét az 1. táblázatban foglaltuk össze.

1. táblázat. A magyar és az olasz minta összetétele óvoda, életkor és nemek szerint (fő)

Óvodák	40–47 hónapos		48–57 hónapos		58–70 hónapos		Együtt
	Fiú	Lány	Fiú	Lány	Fiú	Lány	
Magyar	12	11	21	18	22	20	104
Olasz	10	13	20	12	17	15	87

A magyar vizsgálat során három mérőeszközt alkalmaztunk. Az agresszív és a proszociális viselkedést befolyásoló szociális készségek működését a Mize és Ladd (1988) által kidolgozott kérdőívvel (Szociális készségek kérdőív, gyermek- és pedagógusváltozat), a megküzdési stratégiákat meghatározó szociális és érzelmi készségek működését a Tremblay-féle (1992) kérdőívvel (Megküzdési stratégiák kérdőív – szociális és érzelmi készségek, gyermek- és pedagógusváltozat) vizsgáltuk. A szociális és az érzelmi készségek továbbbi működési sajátosságait egy bábozáson alapuló, különböző társas helyzetek szimulálására alkalmas mérőeszközzel (Mize és Ladd, 1988; Murphy és Eisenberg, 1997) is felmértük. Az olasz vizsgálat során a felsorolt mérőeszközök közül a bábozáson alapulót, valamint a Tremblay-féle kérdőívet alkalmazták, a tanulmányban csak a kérdőívvel kapott magyar és olasz adatok összehasonlító elemzésének eredményeit ismertettük.

A Tremblay-féle kérdőív a negatív, frusztrált helyzetekben átélt érzelmek szabályozását, az azokkal való megküzdésben szerepet játszó szociális és érzelmi készségek működési módját tárja fel egyrészt az önmaga számára problematikus helyzettel (a gyermeket bosszantják, kizárják a játékból, fizikailag bántalmazzák, elvesznek tőle valamit, kinevetik, elfoglalják a helyét és az óvónó felelősségre vonja), másrészt a társa számára kellemtelen (a másik elesik és megüti magát, a társát fizikailag bántalmazzák) szituációval kapcsolatban.

A kérdőív egyes kérdéseire (például: „Mit csinálsz, ha egy kispajtásod bosszant?”) az előre megfogalmazott válaszok közül (például: „Szólok az óvó néninek.”, „Elmegyek.”, „Mérget leszek és megverem.”) azt az egy kijelentést kell kiválasztani, amelyik kifejezi, mit tenne a gyermek abban a helyzetben. A válaszok azonosíthatók a kérdőív kidolgozásakor történt óvodai megfigyelések alapján kialakított készségkategóriákkal (segítségkérés, bántalmazás, elkerülés, egyezkedés, érzelmek kifejezése, ellenállás). Az elemzést a két helyzettípust együttesen kifejező, összevont mutatókkal végeztük el, mivel az olasz vizsgálatból csak ezek az adatok álltak rendelkezésünkre.

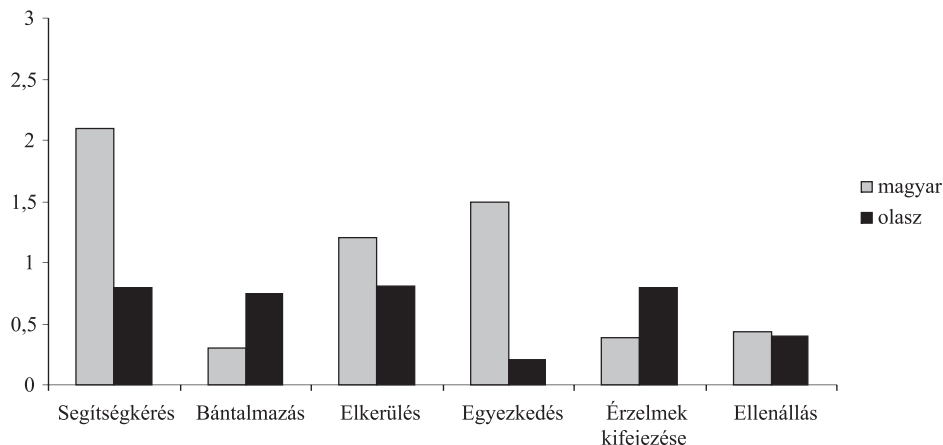
A vizsgálat eredményei

Életkori különbségek az önjellemzés alapján

A hazai vizsgálat alapján a bántalmazás és az ellenállás szignifikánsan ($p < 0,05$) nagyobb mértékben jellemzi a 48–57 és az 58–70 hónapos gyerekeket, mint a 40–47 hónapos óvodásokat. Az olasz gyerekeknél ugyanez a tendencia figyelhető meg a segítségkérés és az elkerülés esetében, az egyezkedésnél pedig mindhárom részminta szignifikánsan ($p < 0,05$) elkülönül egymástól. A készségműködések magyar-olasz különbségeit életkorok szerint az 1–3. ábra szemlélteti.

A legfiatalabb (40–47 hónapos) korosztálynál (1. ábra) a magyar gyerekek szignifikánsan ($p < 0,05$) több segítséget kérnek társaiktól és a felnőttektől, valamint gyakrabban egyezkednek játék közben, mint az olasz gyerekek, akik azonban többször alkalmaznak fizikai agressziót egy-egy problematikus helyzet megoldásakor.

1. ábra. Az agresszív és a proszociális viselkedést meghatározó szociális és érzelmi készségek működése (40–47 hónapos gyerekek, átlag)

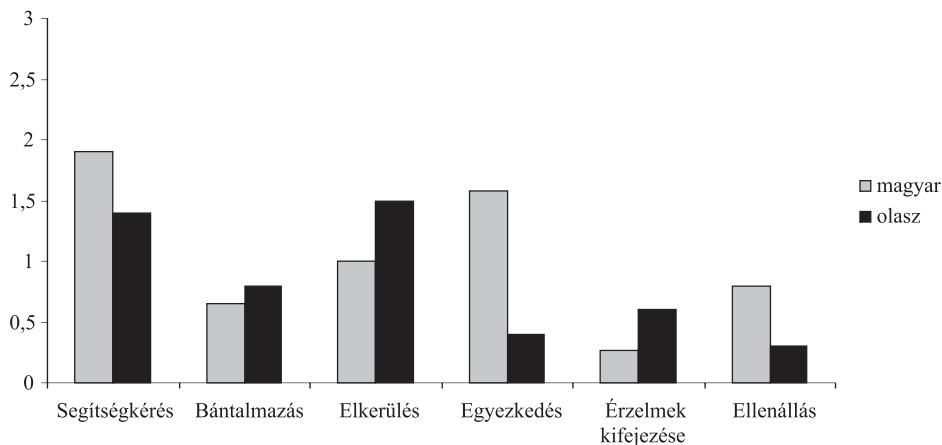

A 47–58 hónapos gyerekek körében (2. ábra) két készségnél találtunk szignifikáns eltérést ($p < 0,05$). Adataink alapján a magyar gyerekekre nagyobb mértékben jellemző az egyezkedés középső csoportban is, valamint többször fejeznek ki ellenállást a saját hely, játék megtartásáért, ami leginkább mint tiltakozás jelenik meg fizikai és verbális agresszió nélkül. A legfiatalabb korosztálynál kapott adatokkal ellentétben a bántalmazás esetében ennél az életkori mintánál nem mutatható ki szignifikáns különbség.

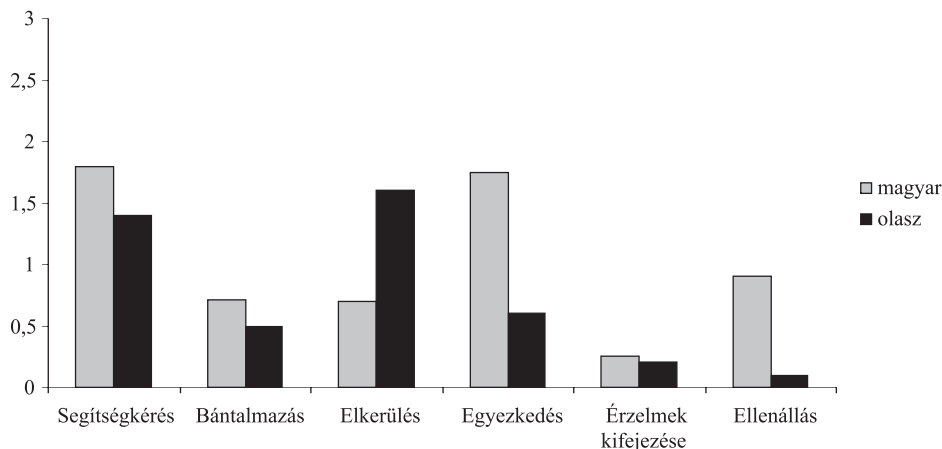
A legidősebb (58–70 hónapos) gyerekeknél (3. ábra) az egyezkedés, az ellenállás és az elkerülés intenzitásában mutatható ki szignifikáns különbség ($p < 0,05$). A magyar gyerekek ebben az életkorban is gyakrabban alkalmazzák az egyezkedést és az ellenállást mint tanult viselkedéstechnikai eszközt. Az olasz gyerekekre nagyobb mértékben jellemző a frusztrált helyzet elkerülése (nem reagál az eseményre vagy elmegy). A fizikai bántalmazás mértékében ebben az életkorban sincs a két minta között számottevő eltérés.

Az agresszív megnyilvánulás három típusának részletesebb elemzése

Az olasz vizsgálatához hasonlóan részletesen elemeztük az agresszív megnyilvánulásokat az agresszivitással kapcsolatos tételek három csoportba való sorolása alapján: (1) nyílt verbális és/vagy fizikai agresszió, (2) instrumentális, azaz valamilyen eszközzel tör-

2. ábra. Az agresszív és a proszociális viselkedést meghatározó szociális és érzelmi készségek működése (48–57 hónapos gyerekek, átlag)

3. ábra. Az agresszív és a proszociális viselkedést meghatározó szociális és érzelmi készségek működése (58–70 hónapos gyerekek, átlag)

tendő agresszív cselekedet és (3) indirekt agresszió, amely során a cél a társ megzavarása, játékának elvétele.

Az olasz kutatás alapján a nyílt agresszió a legfiatalabb (40–47 hónapos) gyerekekre nagyobb mértékben jellemző ($p < 0,05$), mint az idősebbekre, s a másik két típusnál nincs számottevő életkori különbség. Szintén nincs a magyar gyerekek körében eltérés az instrumentális és az indirekt agresszió esetében, ugyanakkor a nyílt agressziónál a magyar gyerekek eredményei az olasz adatok ellenkezőjét mutatják, a nagycsoportos (58–70 hónapos) gyerekekre nagyobb mértékben jellemző ($p < 0,05$) a verbális és/vagy fizikai agresszió, mint fiatalabb társaikra.

A magyar és az olasz minta eredményeinek életkor szerinti összehasonlítása alapján a 40–47 hónaposok körében az olasz gyerekek, az 58–70 hónaposok körében a magyar gyerekek alkalmaznak több fizikai és/vagy verbális agresszív tevékenységet egy-egy – önmaguk és/vagy társuk számára – frusztrált helyzetben.

Nemek közötti különbségek az önjellemzés alapján

A magyar vizsgálat eredményei alapján egyik életkorban sincs szignifikáns különbség a fiúk és a lányok között a készségek működésében. Az olasz vizsgálat adatai szerint az elkerülés 48–57 és 58–70 hónapos korban a fiúk, a segítségkérés 48–57 és 58–70 hónapos korban a lányok viselkedésére jellemzőbb ($p < 0,05$).

A magyar-olasz eredmények különbségeinek vizsgálata szerint két készségnél mutatható ki jelentős eltérés ($p < 0,05$) a magyar és az olasz fiúk, valamint a magyar és az olasz lányok között. A 48–57 és az 58–70 hónaposok körében a magyar lányokra nagyobb mértékben jellemző az egyezkedés, mint olasz lány kortársaikra, valamint a 40–47 és a 48–57 hónapos korban az olasz fiúk többször bántalmazták társaikat, mint a magyar fiúk.

Az agresszió három típusánál csak a nyílt agresszionál mutatható ki szignifikáns nemek közötti eltérés ($p < 0,05$). A magyar fiúk a legidősebb korosztálynál, az olasz fiúk pedig a legfiatalabb korosztálynál értek el magasabb átlagot.

A készségek életkori és nemek szerinti működése a pedagógusok értékelése alapján

A pedagógusok mindkét vizsgálat során jellemezték a gyerekek viselkedését a kérdőív pedagógusváltozatával. A magyar óvónők szerint a segítségkérés a legidősebb gyerekek (58–70 hónapos) viselkedésére kisebb mértékben jellemző ($p < 0,05$), mint idősebb társaikra, és nagyobb mértékben az egyezkedés ($p < 0,05$). Az ellenállás a legfiatalabb (40–47 hónapos) gyerekeknél kisebb mértékű, mint az idősebeknél ($p < 0,05$). Az olasz pedagógusok ítéletei alapján csak a segítségkérés esetében van jelentős életkori különbség ($p < 0,05$), a 40–47 hónapos gyerekek több segítséget kérnek egy-egy játék vagy feladatvégzés során, mint az idősebb (48–70 hónapos) gyerekek.

A magyar pedagógusok szerint a 48–57 és az 58–70 hónaposok körében a lányok érzelmkifejezése intenzívebb ($p < 0,05$), valamint ugyanebben a két korcsoportban a fiúk egyaránt nagyobb mértékben mutatnak ellenállást egy-egy – önmaguk és/vagy társuk számára – problematikus szituációban. Az olasz óvónők ítéletei alapján a legfiatalabb (40–47 hónapos) fiúk gyakrabban bántalmazták társaikat, valamint a lányok mindegyik életkorban segítőkészebbek fiú kortársaiknál. Az olasz és a magyar pedagógusok életkori ítéleteinek összehasonlítását a 4–6. ábra mutatja.

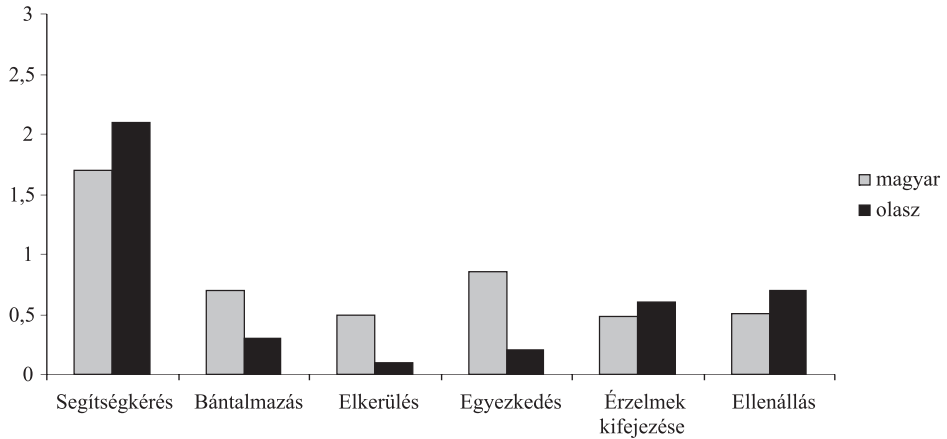
A legfiatalabb korosztálynál (4. ábra) a magyar gyerekekre szignifikánsan ($p < 0,05$) nagyobb mértékben jellemző az elkerülés és az egyezkedés, és ugyanezt az eredményt kaptuk a 48–57 hónaposok esetében is (5. ábra). A legidősebb (58–70 hónapos) gyerekek körében (6. ábra) a magyar gyerekek viselkedésének jellemzőbb vonása az egyezkedés és az ellenállás, mint az olasz óvodások viselkedésének ($p < 0,05$).

Mind a hazai, mind az olasz vizsgálatban az önjellemzés és a pedagógusok értékelése között csak a legidősebb (58–70 hónapos) gyerekeknél szignifikáns a korreláció. A két érték hasonló, a magyar mintán $r = 0,31$ ($p < 0,05$), az olasz mintán $r = 0,25$ ($p < 0,05$), s a két korrelációs együttható szignifikánsan nem különbözik egymástól.

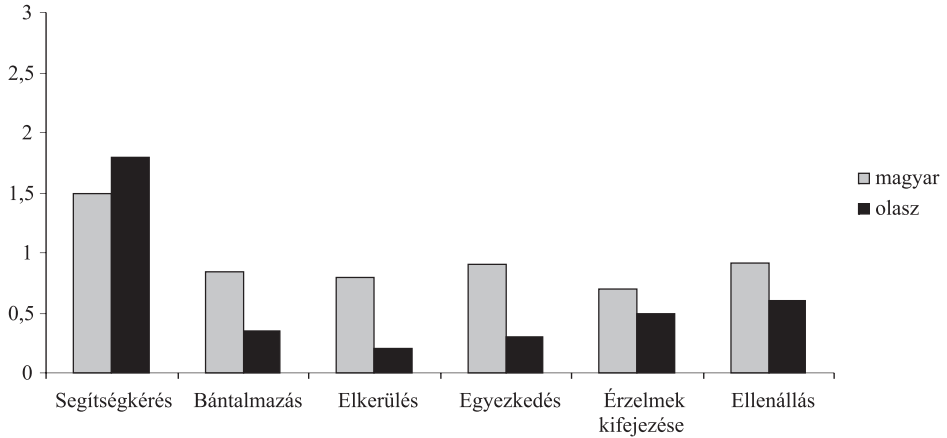
Összegzés

Tanulmányunkban egy 2006-ban megkezdett – az agresszív és a proszociális viselkedést meghatározó szociális és érzelmi készségek működését feltáró – longitudinális vizsgálat első évében elvégzett keresztmetszeti felmérés részeredményeit hasonlítottuk össze egy olasz – mintáját és módszertanát tekintve hasonló – vizsgálat részeredményeivel.

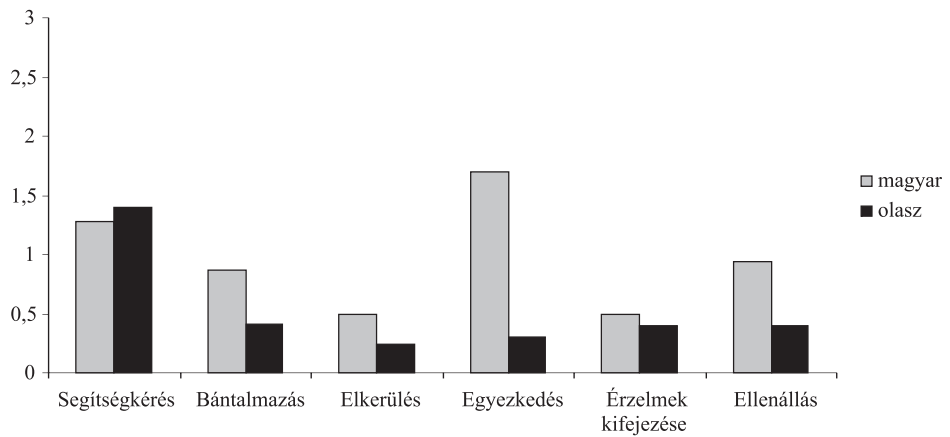
Az összehasonlító elemzés szerint a magyar gyerekek az óvodai évek alatt nagyobb mértékű egyezkedést és ellenállást mutatnak az önmaguk és/vagy társuk számára frusztrált helyzetben, az olasz gyerekekre inkább a szituáció megoldásának elkerülése jellemző.

4. ábra. Az agresszív és a proszociális viselkedést meghatározó szociális és érzelmi készségek működése a pedagógusok szerint (40–47 hónapos gyerekek, átlag)

5. ábra. Az agresszív és a proszociális viselkedést meghatározó szociális és érzelmi készségek működése a pedagógusok szerint (48–57 hónapos gyerekek, átlag)

6. ábra. Az agresszív és a proszociális viselkedést meghatározó szociális és érzelmi készségek működése a pedagógusok szerint (58–70 hónapos gyerekek, átlag)

A fizikai és/vagy verbális agresszív megnyilvánulások tekintetében csak a legfiatalabbak különböznek jelentős mértékben, adataink alapján e viselkedés ebben az életkorban az olasz gyerekekre jellemzőbb. Ugyanakkor jelentős különbség az, hogy míg az olasz gyerekeknél a nyílt agresszió a legfiatalabbakra, addig a magyar gyerekek körében a legidősebbekre jellemző nagyobb mértékben. A két minta önjellemzéssel kapott eredményeinek nemek alapján történő elemzése szerint a középső és a nagycsoportos magyar lányoknál nagyobb mértékű az egyezkedés, mint olasz lány kortársaiknál, valamint a legidősebbek kivételével az olasz fiúk többször bántalmazták társaikat, mint a magyar fiúk.

Fontos eredmény, hogy mind a magyar, mind az olasz pedagógusok az önjellemzéssel közel azonos módon vélekednek a készségek működéséről a legidősebb gyerekek esetében. Ez mindkét mintánál azt feltételezi, hogy az életkor előrehaladtával egyre pontosabbá válnak az óvodai lét szabályai, a nevelő-nevelt kapcsolatot meghatározó normák, ami tehát hozzájárul az egyes helyzetekben mért társas viselkedés hasonló megítéléséhez.

Bár az adatok számos eltérést jeleznek a két ország gyermekeinek szociális viselkedésében – és például feltehető az agresszív megnyilvánulások intenzitásának ellentétes irányú változása –, mégis úgy véljük, a minták kis elemszáma miatt az eredményekből messzemenő következtetések nem vonhatók le a két ország esetleges társadalmi beállítódása közötti különbségekről és az ezzel szoros kapcsolatot mutató családi, intézményes nevelési szokásokról, amelyek meghatározó szerepet játszanak a készségek működtetésében, spontán fejlődésében. Mindenképpen nagyobb minta és több háttértényező szükséges ahhoz, hogy pontosabb kép rajzolódjék ki a szociális és az érzelmi készségek működési eltéréseiről. (1)

Jegyzet

(1) A vizsgálat az OTKA T-048475 számú kutatás keretében valósult meg.

Irodalom

- Aiello, J. R. – Jones, D. E. (1971): Field study of the proxemic behaviour of young children in three sub-cultural groups. *Journal of Personality and Social Psychology*, 19. 351–356.
- Bereczkei Tamás (2003): *Evolúciós pszichológia*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Cole, P. M. – Tan, P. Z. (2007): Emotion Socialization from a Cultural Perspective. In Grusek, J. E. – Hastings, P. D. (szerk.): *Handbook of Socialization. Theory and research*. The Guilford Press, New York – London. 516–543.
- Crick, N. R. – Werner, N. E. (1998): Response direction processes in relation and overt aggression. *Child Development*, 69. 1630–1639.
- Csányi Vilmos (1994): *Etológia*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- Csányi Vilmos (1999): *Az emberi természet. Humán-étológia*. Vince Kiadó, Budapest.
- Damon, W. (1983): *Social and personality development*. Norton.
- Eibl-Eibesfeldt, I. (1989): *Human Ethology*. Aldine de Gruyter, New York.
- Eisenberg, N. (1991): Meta-analytic contributions to the literature on prosocial behavior. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 17. 273–282.
- Erikson, E. H. (2002): *Gyermekkor és társadalom*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Fabes, R. A. – Fultz, J. – Eisenberg, N. – May-Plumlee, T. – Christopher, F. S. (1989): Effects of wards on children's prosocial motivation: A socialization study. *Developmental Psychology*, 25. 509–515.
- Fagot, B. I. – Leinbach, M. D. (1989): Gender labeling and adoption of sex-typed behaviors. *Developmental Psychology*, 22. 440–443.
- Fiske, S. T. (2006): *Társas alapmotívumok*. Osiris Kiadó, Budapest.
- Forgács József (1989): *A társas érintkezés pszichológiája*. Gondolat Kiadó, Budapest.
- Geen, R. G. (1998): Aggression and antisocial behavior. In Gilbert, D. T., Fiske – S. T. – Lindzey, G. (szerk.): *The handbook of social psychology*. McGraw-Hill, New York. 313–356.
- Hofstede, G. (1979): Value systems in forty countries. In Eckensberger, L. – Lonner, W. – Poortinga, Y. (szerk.): *Cross-cultural contributions to psychology*. Swets and Zeitlinger, Lisse.
- Lamb, M. E. (1993): First Moral Sense: an examination of the appearance of morality related behaviors in the second year of life. *Journal of Moral Education*, 2. 97–110.
- Low, B. S. (1989): Cross-Cultural patterns in the training of children: An evolutionary perspective. *Journal of Comparative Psychology*, 103. 311–319.

Nicholson, J. (1993): *Men and Women. How Different are They?* Oxford University Press, Oxford.
Niedermüller Péter (1999): A kultúrák közti kommunikációról. In: Béres István és Horányi Özséb (szerk.): *Társadalmi kommunikáció*. Osiris Kiadó, Budapest. 96–111.

Palermi, L. – Tenuta, F. – Genta, M. L. – Cowei, H., Almeida, A. – Isidro, A. – Lera, B. M. J. – Ortega, R. (1999): *An Observational Approach to Study Social and Aggressive Behaviour of Children*. TMR Network Projekt. 2007. szeptember 21-i megtekintés, http://www.gold.ac.uk/tmr/reports/aim2_calabrial.html

Piliavin, J. A. – Chang, H. W. (1990): Altruism: A Review of Recent Theory and Research. *The Annual Review of Sociology*, 16. 27–65.

Pistorio, B. (2006): *Regolazione delle emozioni e strategie di reazione in età prescolare*. Discussione Tesi. Università degli Studi di Roma „La Sapienza”, Roma.

Ranschburg Jenő (1998): *Pszichológiai rendellenességek gyermekkorban*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

Rapp, J. (2007): Gender differences in the relationship between young children's peer-related social competence and individual differences in theory of mind. *Childhood Education*, 1. 145–162.

Rózsa Sándor – Kő Natasa – Oláh Attila (2005): Rekonstruálható-e a Big Five a hazai mintán? *Pszichológia*, 24. 1. 57–76.

Schroeder, D. A. – Penner, L. – Dovidio, J. F. – Piliavin, J. A. (1995): *The psychology of helping and altruism: Problems and puzzles*. McGraw-Hill, New York.

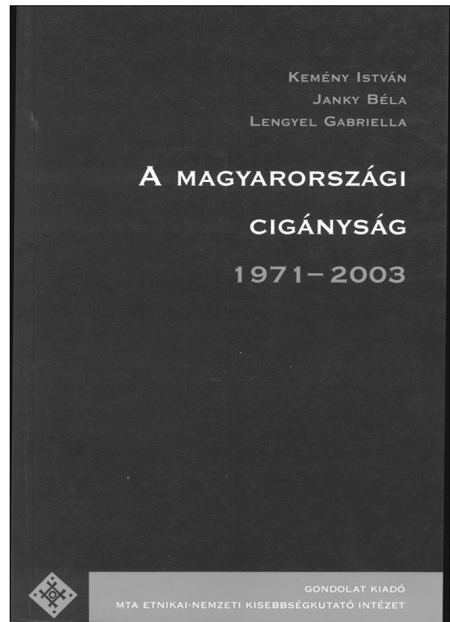
Strayer, F. F. (1989): Co-adaptation within the Early Peer Group: A Psychobiological Study of Social Competence. In Schneider, B. H. – Attili, G. – Nadel, J. – Weissberg, R. P. (szerk.): *Social Competence in Developmental perspective*. London. 145–175.
Triandis, H. C. (1989): The Self and Social Behavior in Differing Cultural Contexts. *Psychological Review*, 96. 506–520.

Vajda Zsuzsanna (2001): *A gyermek pszichológiai fejlődése*. Helikon Kiadó, Budapest.

Van Lange, P. – De Bruin, E. – Otten, W. – Joireman, J. (1997): Development of prosocial, individualistic, and competitive orientations: Theory and preliminary evidence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73. 733–746.

Watson, M. W. – Peng, Y. (1992): The relation between toy gun play and children's aggressive behavior. *Early Education and Development*, 3. 370–389.

Zsolnai Anikó – Lesznyák Márta – Kasik László (2007): A szociális és az érzelmi kompetencia néhány készségének fejlettsége óvodás korban. *Magyar Pedagógia* (megjelenés alatt)

A Gondolat Kiadó könyveiből